

SONJA NOVAK LUKANOVIČ, KATALIN MUNDA HIRNÖK, BORIS JESIH, IVAN VERDENIK, NIKA VODOPIVEC

PERCEPCIJA KULTURNE IN JEZIKOVNE RAZNOLIKOSTI V DVEH OBMEJNIH MESTIH - PRIMER NOVA GORICA (SI) - GORICA (IT) - PREDSTAVITEV IZBRANIH REZULTATOV RAZISKAVE (ŠTUDIJA PRIMERA)*

PERCEPTION OF CULTURAL AND LINGUISTIC DIVERSITY IN TWO BORDER TOWNS -
NOVAGORICA (SI)/GORICA (IT) - presentation of selected results of the researchproject
(case study)

The article brings results of a pilot study which served as an introduction into a wider international research project along the Slovene-Italian border, Slovene-Austrian border and Slovene-Hungarian border. The project, which took place in the year 2004 in Nova Gorica (ES Milojka Štrukelj) and Gorica (ES Ivan Trinko and ES Vittorio Locchi), included children as well as their parents. The aims of the research project were the following: - importance of command and use of languages on both sides of the border; subjective evaluation of language command - native, neighbouring and foreign language; socially and historically conditioned attitude towards language, and its role in regulation of relations between communities; the so called "expansionism" of Italian and Slovene language in the border area; stimulation of multilingual communication; the differences between Slovenian and Italian side regarding communication; orientation of the Slovene minority with respect to the present communication situation. The research study indicated the parameters on the basis of which it is possible to estimate perception of cultural and linguistic diversity in the two border towns. It also showed to what degree the presence of minority and vicinity of border affects acceptance and evaluation of self and others.

Keywords: sociolinguistics, cultural and linguistic diversity, border region, Slovenia/Italy

V prispevku so predstavljeni rezultati pilotske študije, ki je služila kot uvod v širšo mednarodno raziskavo ob slovensko-italijanski meji, slovenski-avstrijski meji in slovensko-madžarski meji. Raziskava je potekala v letu 2004 v Novi Gorici (OŠ Milojka Štrukelj) ter Gorici (OŠ Ivan Trinko in OŠ Vittorio Locchi). V raziskavo so bili zajeti tako učenci kot njihovi starši. V raziskavi smo zasledovali naslednje cilje: pomembnost znanja in rabe jezikov na obeh straneh meje; subjektivno vrednotenje znanja jezika- državnega, sosedskega in tujega; družbeno in zgodovinsko pogojen odnos do jezika in njegovo vlogo v urejanju odnosov med skupnostmi; ti <ekspanzivnost> italijanščine oziroma slovenščine v obravnavanem obmejnem pasu; kaj spodbuja večjezično komunikacijo; ali v komunikaciji obstajajo razlike med slovensko in italijansko stranjo; kakšna je v sedanji komunikacijski situaciji orientacija slovenske manjšine.

Ključne besede: sociolingvistika, kulturna in jezikovna raznolikost, obmejno območje, Slovenija/Italija

1. UVOD

Obmejna območja so neke vrste »naraven laboratorij«, kjer je večkulturnost objektivna realnost. Raziskovanje v takem laboratoriju pomeni opazovanje, zaznavanje problematike, analiziranje odnosov med jeziki in kulturami ter posledično tudi med različnimi etničnimi skupinami. Meja, obravnavana s katerega koli vidika - državnega, političnega, socialno-ekonomskega, jezikovnega ... pa tako območje močno zaznamuje in mu daje neko posebno specifičnost, zaradi katere se razlikuje od drugih območij. Prav ta specifičnost pa brez dvoma vpliva tudi na življenje in poglede ljudi ter na njihovo sprejemanje sebe in drugih, kar je vsebina našega zanimanja in raziskovanja.

Čeprav je širitev Evropske unije spremenila pomen »državne meje«, pa mejna območja še vedno zaznamuje »meja«, ki jo opredeljujejo jezik, kultura, zgodovina, prostor in ekonomija. Že v preteklosti, pred integracijskimi procesi v Evropi, so se kljub državni meji kraji na obeh straneh slovensko-italijanske meje povezovali tako na področju gospodarstva, kulture, urbanističnega načrtovanja, varstva okolja, infrastrukture itd. Intenziteta in vsebina sodelovanja in povezovanja je bila seveda v obmejnih območjih različna in je v različnih časovnih obdobjih nihala predvsem zaradi različnih političnih in tudi gospodarskih razmer na obeh straneh meje, kar je vplivalo na razlike v percepcijah posameznikov o pomenu in vlogi jezikovne in kulturne raznolikosti.

Konstanta v celotnem preteklem obdobju zблиževanja in povezovanja pa ostaja dejstvo, da se je problemu komunikacije med različnimi skupinami v prostoru doslej posvečalo zelo malo pozornosti. Čeprav se meje v komunikacijah med skupinami, ki živijo v stiku, spreminjajo, pa so vedno rezultat političnih in družbenogospodarskih dejavnikov v okolju. Jezik v obmejnih okoljih ima komunikacijsko in simbolično dimenzijo, je pokazatelj raznolikosti, prav tako pa ni vedno najpomembnejši simbol, ki zaznamuje mejo med skupinami, je pa pomemben pokazatelj statusa posamezne skupine in odnosov med njimi (Barth, 1969).

Obmejno območje zaznamuje stik dveh oziroma več kultur in jezikov. V takem okolju so dvojezični ali večjezični govorci realnost. Pri tem je treba izhajati iz podmene, da imajo posamezni jeziki različne (neenake) komunikacijske domete in da posamezni govorci poleg lastnega jezika usvajajo najprej tiste jezike, ki jim omogočajo vključevanje v širši komunikacijski prostor. Na vsakem opazovanem obmejnem območju je mogoče vzpostaviti hierarhijo jezikov oziroma hier-

* * *

* Raziskava je potekala ob sodelovanju raziskovalcev I.S.I.G-a iz Gorice (I). Še posebno se zahvaljujemo ravnateljicam, učiteljem, učencem izbranih razredov ter staršem šol v Novi Gorici (Milojka Štrukelj) ter Gorici (Ivan Trinko in Vittorio Locchi). Brez njihovega sodelovanja raziskave ne bi bilo mogoče izpeljati.

arhično piramido, ki ima zaradi različnih dejavnikov (jezikovnih politik, moči na »jezikovnem trgu« ipd.) različno funkcionalno konfiguracijo, kar bo pokazala tudi naša raziskava (Calvet, 1999).

V hierarhični piramidi pa položaj jezikov v stiku v posameznem obmejnem območju odraža tudi razmerje med skupinami in nakazuje, ali skupine živijo ena ob drugi ali ena z drugo. Jezikovna meja se ne pokriva vedno z nacionalno, kar dodaja obmejnemu območju dodatno specifično dimenzijo (Nećak Lük, Muskens, Novak Lukanovič (ur.), 2000).

Pri obravnavanju jezika in družbe, posebno pri definiranju vloge posameznega jezika v obmejnem področju, se vedno kaže neki specifični odnos, ki ga prek jezika zaznamuje prav moč. Številni avtorji pri definiciji moči izhajajo iz različnih konceptov, toda največkrat je definicija moči povezana tudi z močjo jezika, s konceptom politike oziroma konceptom vladanja (Kramarae, Schulz, O'Barr, 1984). Jezik odraža moč, ki jo opredeljujejo različne posamične ali medsebojno povezane komponente – politične, ekonomske, socialne, demografske – ki v določenem časovnem obdobju ali določeni situaciji prevladujejo. Odnos med jezikom in močjo je danes mnogo bolj prisoten kot v preteklosti, ko je prevladoval tradicionalen koncept jezik - narod - država. S tem ko je moč posameznega jezika prisotna v vseh porah družbenega življenja, ostane posamezniku ali skupini malo prostora za »pogajanja« oziroma za drugačno izbiro jezika.

Mnogokrat se moč posamezne skupine manifestira prav skozi jezik in odgovarja na vprašanje, zakaj in kje se posamezen jezik uporablja, kaj oblikuje jezikovne vzorce in kje so vzroki sprememb v družbeni organizaciji jezikovne rabe. To pomeni, da je pri obravnavanju rabe jezika na individualni ravni in v določenih okoljih treba hkrati in komplementarno upoštevati institucionalne strukture, hierarhijo moči in ustrezno mrežo (Kramarae, Schulz, O'Barr, 1984), kar je neposredno povezano tudi z ohranjanjem in opuščanjem določenega jezika v okolju.

Za resnično razumevanje specifičnih jezikovnih situacij v družbi je treba ugotoviti tudi, kako se ljudje odzivajo na različne jezikovne variante oziroma na različne jezike, ki se govorijo v njihovem okolju, kako sprejemajo jezikovno različnost in kakšen odnos si ustvarijo do posameznih jezikov. Po mnenju strokovnjakov (Giles, Hewstone, Ball, 1983) je stališče do jezika težko definirati in tudi izmeriti, saj je subjektivno obarvana in težko izmerljiva vrednost. Stališče do jezika vsebuje tudi določene občutke in je neke vrste emocionalni odgovor ljudi na določeno situacijo. Stališče do jezika je kompleksna in psihološka celota, ki vključuje znanje, občutke in obnašanje. Nikoli ni sestavljeno samo iz ene, temveč iz več med seboj odvisnih komponent. Prav zato je pri raziskovanju včasih težko oceniti / ovrednotiti / izmeriti rezultate, ki se nanašajo na stališče do jezika in je

njno treba analizirati več različnih situacijskih trenutkov. Eno od temeljnih vprašanj, ki si ga raziskovalci zastavljamo, je, ali je stališče posameznika do jezika eno- ali večdimenzionalno. Nekateri menijo, da je enodimenzionalno in predstavlja posameznikovo pozitivno ali pa negativno (ugodno / neugodno) stališče do določenega dejanja, povezanega z jezikom. Nekateri raziskovalci pa obravnavajo stališče do jezika izključno kot večdimenzionalno kategorijo, in sicer predvsem takrat, ko se pomen in posledice jezikovnih dejanj spreminjajo. Po naši presoji, ki jo utemeljujemo z empiričnimi podatki iz raziskave, pa je stališče do jezika večdimenzionalno in dinamično.

Ker se konflikti in/ali sožitja med posameznimi jeziki oziroma med posameznimi skupinami vedno spreminjajo vzporedno s širšimi družbenimi dogajanjem, je pridružitvev Slovenije Evropski uniji za dosedanja jezikovna razmerja na obravnavanih obmejnih območjih gotovo izziv. Izziv za razmerja med posameznimi jeziki pa v obdobju globalizacije, zlasti v zadnjih desetletjih predstavlja tudi širjenje predvsem angleščine kot posredovalnega jezika z ekspanzivno funkcijo. Odgovor globalizacijskim procesom je tudi interkulturalizem in vloga posameznega jezika (Rizman, 1994). Tudi znotraj Evropske unije se s skupnim trgom in pretokom kapitala in ljudi odpira vprašanje enotnega komunikacijskega prostora in s tem položaja posameznih jezikov na »trgu« jezikov (Grin, 1996). Evropska unija ureja rabo uradnih in delovnih jezikov ter poudarja nujnost spoštovanja in ohranjanja raznolikosti znotraj skupne nadnacionalne skupnosti. V takih pogojih jezik (ne glede kateri) presega sporazumevalno vlogo.

2. VSEBINA, CILJI IN METODOLOGIJA RAZISKAVE

V izbranem območju ob slovensko-italijanski meji - v mestnih občinah Nova Gorica / Gorica prihajata v stik dve različni socialno-etnični območji. Slovensko stran zaznamuje območje, kjer živi relativno homogena skupnost Slovencev, na italijanski strani pa je narodnostno mešano območje, kjer se prepletata dve skupnosti oziroma dve kulturi - italijanska in slovenska. Prav zaradi bližine številnih različnih oblik sodelovanja ter kulturnih specifičnosti se med območji razvijajo procesi interkulturalizma. Dve različni območji, ki ju zaznamuje etnična komponenta (eno je etnično homogeno, drugo heterogeno) pa ob delovanju različnih dejavnikov med prebivalci ustvarjajo na eni strani podobnosti, na drugi pa različnosti v percepcijah do jezika oziroma jezikov (Nečak Lük, 1989).

Mesti Nova Gorica in Gorica imata različno zgodovino, prav tako pa se še danes razlikujeta v družbenoekonomskem pogledu.

Vloga jezika in kulture je imela na tem območju v zgodovini vedno poseben pomen. V toku zaostrovanja odnosov med italijanskim in slovenskim prebival-

stvom od druge polovice 19. stoletja ter zlasti v obdobju fašizma je tudi na Goriškem, tako kot drugod na zahodni slovenski narodnostni meji, jezik predstavljal prvo ločnico, mejo, obrambno črto in identifikacijsko izhodišče za vsako od obeh narodnostnih skupnosti.

Neugodne razmere za sožitje so se nadaljevale tudi po drugi svetovni vojni. Kot je znano, manjšinsko vprašanje Slovencev v Italiji ni zadovoljivo rešeno niti v današnjem času (Bufon, 1995). Zaradi navedenih zgodovinskih dejstev je povsem jasno, da se tudi danes problema komunikacije med italijansko in slovensko stranjo na navedenem območju ne more obravnavati zgolj kot problem praktične sporazumevalne narave, ampak moramo ob analiziranju komunikacij upoštevati tudi močno simbolno funkcijo jezika.

Pri zasnovi raziskave smo izhajali iz teoretičnih izhodišč, ki jih navajamo v uvodu prispevka. Za izvedbo empiričnega dela raziskave, s katerim smo želeli preveriti naše hipoteze, smo izbrali šolo. Ta je za mladega človeka pomemben prostor, kjer se usmerjeno seznanja z različnimi jeziki in si pridobiva vedenje o pomenu njihovega znanja. Poleg učencev smo v raziskavo vključili tudi starše, kar nam je omogočilo, da smo zaznali tudi generacijske razlike v percepcijah jezikovne raznolikosti.

2.1 CILJI IN HIPOTEZE RAZISKAVE

Z raziskavo smo želeli na podlagi zbranih podatkov ugotoviti:

- Stališče o pomembnosti znanja in rabe jezika sosedov na obeh straneh meje;
- subjektivno vrednotenje znanja jezika sosedov na obeh straneh meje;
- ali se družbeno in zgodovinsko pogojen odnos do jezika odraža v urejanju odnosov med skupnostmi (problemi simbolne narave, ki preprečujejo, da bi se reševali problemi praktične narave, sporazumevanje med obmejnima skupnostma);
- ali obstajajo medgeneracijske razlike v vrednotenju pomembnosti poznavanja jezika sosedov, drugega jezika in tujega jezika;
- kakšen je »indeks ekspanzivnosti« italijanščine oziroma slovenščine v obravnavanem obmejnem pasu;
- kateri segmenti družbene dejavnosti spodbujajo večjezično komunikacijo;
- ali v komunikaciji obstajajo razlike med slovensko in italijansko stranjo;
- kakšna je v sedANJI komunikacijski situaciji orientacija slovenske manjšine.

Poleg naštetih ciljev pa nadaljnja poglobljena analiza empiričnih podatkov nakazuje:

- oceno pomena učenja in znanja posameznih jezikov, ki se lahko *uporabi* pri načrtovanju jezikovne politike, predvsem na področju izobraževanja v obmejnih območjih;
- različno percepcijo jezikovne in kulturne raznolikosti glede na generacijo v obmejnem območju;
- primerljivost in razliko v percepcijah med posameznimi okolji z različno objektivno stvarnostjo (različen vzgojno-izobraževalni sistem, socialno-ekonomski položaj okolja, zgodovinska preteklost ipd.);
- podlago za uvajanje novih vsebin in pristopov v okviru vzgojno-izobraževalnih dejavnosti v šoli ali zunaj nje, ki so temelj sožitja za življenje in delo v obmejnem okolju;
- možno strategijo pri vstopu lastnega komunikacijskega in simboličnega prostora v širši komunikacijski in simbolični prostor EU;
- vlogo šole pri komunikacijskem usposabljanju (v znanju in vrednotenju jezika itd.) za učinkovito sodelovanje v širšem evropskem prostoru, kjer jezikovna usposobljenost za posameznika ne bo ovira pri nadaljnjem izobraževanju in vključevanju na trg delovne sile.

Pri koncipiranju raziskave smo želeli izpostaviti obmejni prostor, ki ga zaznamujejo različni jeziki – državni jezik, jezik sosednje države ter tuj jezik. V obravnavanem prostoru pa je na eni strani meje jezik sosednje države tudi jezik manjšinske skupnosti, kar vpliva na zaznavanje jezikovne in kulturne raznolikosti.

Temeljne hipoteze, postavljene v raziskavi, so bile:

- da učenci in starši zaznavajo jezikovno in kulturno raznolikost v prostoru, kjer živijo in da sprejemajo ukrepe (se učijo jezik, poslušajo in prebirajo medije, razvijajo različne oblike sodelovanja itd.); razlike med posameznimi šolami ne obstajajo;
- da v obmejnem prostoru znanje jezika sosedja zaznamuje ekonomski element;
- da prisotnost manjšine in manjšinskega jezika v prostoru vpliva na sprejemanje manjšinskega jezika kot jezika sosedja.

2.2 VZOREC IN METODOLOGIJA DELA

Izdelali smo vprašalnik v slovenskem in italijanskem jeziku ter dvojezičen vprašalnik s 37 strukturiranimi vprašanji (vprašanja odprtega in zaprtega tipa), ki

se nanašajo tako neposredno kot posredno na področje jezika in kulture ter prikazujejo predvsem stališča in odnos do posameznih jezikov – stališča do uradnega jezika, stališča do jezika soseda – slovenskega ali italijanskega.

Anketiranje je potekalo na izbranih šolah med učenci dveh razredov (starost učencev 14 let) in njihovimi starši, s ciljem, da se zaznajo medgeneracijske razlike.¹ V Novi Gorici je anketiranje potekalo v dveh razredih Osnovne šole Milojka Štrukelj, na italijanski strani, ki je etnično heterogena, pa smo vključili šolo z večinskim jezikom (šola Vittorio Locchi – vprašalnik v italijanskem jeziku) in šolo s slovenskim / manjšinskim jezikom (šola Ivan Trinko – dvojezičen vprašalnik – slovensko-italijanski).

Empirični del (anketiranje) raziskave smo izvedli pred vstopom Slovenije v Evropsko unijo, kajti stališča izbranega vzorca prebivalcev o jezikovni in kulturni raznolikosti, predvsem pa vlogi posameznih jezikov pred in po vstopu v evropsko integracijo so zagotovo pomembna in specifična.²

Z učenci na vseh treh šolah smo opravili skupinski intervju, medtem ko so starši sami – anonimno odgovarjali na vprašalnik in nam ga po določenem času vrnil v zaprti ovojnici. Staršem smo ponudili možnost, da lahko odgovarjata oba ali pa samo eden. V Novi Gorici smo v raziskavo vključili 44 učencev (v intervjuju je sodelovalo 43 učencev, realizacija je 97,72 -odstotna.). V Italiji pa smo v šoli z italijanskim jezikom vključili 41 učencev (sodelovalo 38 učencev, realizacija 92,68 -odstotna), na šoli s slovenskim učnim jezikom je med 42 učenci pri raziskavi sodelovalo 41 učencev (realizacija 97,62 -odstotna). Tako smo skupaj dobili 122 veljavnih (izpolnjenih) vprašalnikov učencev. V celoten vzorec (N = 122) je bilo vključenih nekoliko več dečkov (54,9 odstotka) kot deklic (45,1 odstotka).

Na osnovni šoli IvanTrinko, kjer smo učencem in njihovim staršem razdelili dvojezičen vprašalnik, je večina učencev nanj odgovorila v slovenskem jeziku (85,4 odstotka), medtem ko so starši odgovorili tako v slovenskem kot italijanskem jeziku (le malo več kot polovica jih je odgovarjala na slovenski vprašal-

* * *

¹ Pri tem želimo pripomniti, da so bili učenci na vseh šolah nad raziskavo navdušeni in so izrazili željo, da jim predstavimo rezultate. Posebno so bili veseli na šoli Ivana Trinka v Gorici, kajti intervju jim je pomenil tudi stik s slovenskim jezikom. Pri tem naj povzamemo besede ravnateljice osnovne šole Ivan Trinko iz Gorice, ki je dejala, da z veseljem podpira tako raziskovanje, kajti že samo naša prisotnost in vprašanja o tej tematiki pomenijo za njihove učence in za starše jezikovni prispevek. Rezultati niti niso tako pomembni, kajti že vključitev šole z italijanskim jezikom v skupno raziskavo pomeni, da se učenci in starši soočijo s tematiko kulturna in jezikovna raznolikost. Tudi če se nikoli niso soočali s tem vprašanjem, v takih situacijah začnejo o tem razmišljati. To pa koristi tudi njihovi šoli, torej manjšini, dolgoročno pa prispeva k ustvarjanju vzdušja sprejemanja in spoštovanja različnosti.

² Raziskava je bila zastavljena kot pilotska študija, katere cilj je bil, da raziskavo ponovimo in razširimo tudi na druga obmejna območja. Leta 2005 smo na podlagi predstavljene pilotske študije raziskavo v okviru CRP-a razširili tudi na druga obmejna območja (slovensko-avstrijsko, slovensko-madžarsko).

nik – 56,4 odstotka). Med starši je odgovarjalo več mater kot očetov, čeprav na podlagi statističnih rezultatov lahko trdimo, da so dokaj enakomerno zastopani tudi očetje (na primer v Novi Gorici 52 odstotkov žensk in 48 odstotkov moških, na obeh šolah v Gorici 56 odstotkov žensk in 44 odstotkov moških). Statistično je na vprašalnik odgovarjalo najmanj staršev iz šole s slovenskim učnim jezikom Ivan Trinko iz Gorice (It).³ Celoten vzorec staršev je bil 152 veljavnih vprašalnikov.

Pri analizi rezultatov odprtih vprašanj smo uporabili kvalitativno metodo, izbrane podatke, ki jih predstavljamo v prispevku, pa smo analizirali z rabo različnih statističnih metod.⁴

4. PREDSTAVITEV IZBRANIH REZULTATOV

4.1 ZNAČILNOSTI KRAJA

Vprašanim smo postavili vprašanje, kakšne so po njihovem mnenju značilnosti kraja, v katerem živijo. Pri koncipiranju vprašanja smo izhajali iz hipoteze, da se bodo percepcije vprašanih razlikovale glede na posamezno okolje. Zaradi realne stvarnosti (mešano okolje) smo predvidevali, da bodo na italijanski strani (v obeh šolah) vprašani zaznali, da živijo v narodnostno mešanem okolju.

Rezultati so pokazali, da starši in učenci v vseh treh šolah zelo podobno zaznavajo okolje. V svojih odgovorih poudarjajo naravne lepote in kulturne znamenitosti, v Novi Gorici pa prebivalci poudarjajo, da je mesto mlado in majhno, zaznamuje pa ga igralništvo.

Vsi zaznavajo mejo (državno) in poudarjajo obmejnost in z njo povezane značilnosti. Etnična heterogenost prostora, kjer živijo, je vsaj na podlagi kvalitativne analize odprtega vprašanja bolj prisotna med starši in otroki slovenske šole v Gorici, čeprav etnično heterogenost (prisotnost večkulturnosti) zaznavajo tudi učenci in starši italijanske šole. Zanimivo je, da se je vsaj na podlagi naše analize odprtega vprašanja pokazalo, da otroci italijanske šole v Gorici prisotnost različnih jezikov / kultur v kraju, kjer živijo, zaznavajo bolj kot pa njihovi starši. Brez dvoma razlago za tak rezultat lahko iščemo v zgodovinskih dogodkih.

* * *

³ Razlaga, zakaj se starši šole s slovenskim učnim jezikom Ivan Trinko niso odzvali v večjem številu, je zelo zapletena in kompleksa ter brez dvoma lahko odseva tudi odnos okolja do manjšinske problematike. Z analizo rezultatov naše raziskave bi težko utemeljili tak rezultat. Predvidevamo lahko, da čeprav sama empirična raziskava (vsebina vprašalnika) ne posega direktno na manjšinsko področje, so starši po vsej verjetnosti zaradi nosilcev raziskave, dvojezičnega vprašalnika ... in tudi zaradi same teme kulturna in jezikovna raznolikost, sprejeli raziskavo kot analizo manjšinskega šolstva, mogoče celo kot obliko preverjanja njihovih stališč, zato tudi niso želeli sodelovati. Nenazadnje pa je rezultat lahko zgolj naključen in posledica prenasičenosti staršev z različnimi anketami, vprašalniki ipd.

⁴ Podatki so bili statistično analizirani, uporabljeni so bili Friedmanov, Wilcoxon in Mann-Whitneyev test.

Percepcija meje, predvsem percepcija soseda (Slovenije) je drugačna pri starejših, kot pa pri mladih. Za ilustracijo, kako posamezniki zaznavajo svoje okolje, predstavljamo nekatere odgovore učencev in njihovih staršev iz posameznih šol:

STARŠI

1. Starši iz Nove Gorice (OŠ Milojke Štrukelj) so o značilnostih Nove Gorice in okolice navajali:

... premalo dela za mlade, ki sploh ne dobijo službe, ko končajo študij ...

... življenje v Novi Gorici in njeni okolici se mi zdi preveč ujeto v delovno-pri-dobitniški sistem ...

... razgibana okolica, urejena infrastruktura, bližina mednarodne meje, ure-jeno bivalno okolje ...

... mlado mesto, meja z Italijo, arhitekturno slabo razvito, s poudarkom na igralništvu in temu pripadajočimi slabostmi. Mladim ne ponuja zabave, omogoča le nekaj športnih dejavnosti ...

... mesto je nastalo iz političnih razlogov in je brez zgodovinskih in kulturnih znamenitosti ...

... gospodarski in politični center za severno Primorsko ...

... nočno življenje z nasilništvom, drogami, objestništvom. Prepotentnost in povišanje cen zaradi zaposlenih v igralništvu ...

... kraj oz. mesto ob meji, prebivalci so priseljeni iz različnih okolij, mlado mesto, vendar nima prave »duše«, mestu nekaj manjka ...

2. Starši iz italijanske šole (Locchi, Gorica) so o svojem kraju, Gorici in okoli-ci navajali naslednje značilnosti:

... obmejno mesto – »zaprta miselnost« ...

... območje, bogato z naravnimi lepotami in raznolikostmi, geografsko in ekonomsko stičišče, stičišče različnih kultur ...

... skoraj nedotaknjeno okolje, stik z naravo, veliko turističnih možnosti in različne zgodovinske danosti ... uravnotežena družba, odprta, lahko navezo-vanje stikov z drugimi člani skupnosti ...

... Gorica je zanimiva v zgodovinskem pogledu, obmejno območje ...

3. Starši iz šole s slovenskim učnim jezikom v Gorici (Ivan Trinko) so o kraju, kjer živijo, navajali naslednje:

- ... Gorica je mirno mesto, življenje teče umirjeno, ljudje so potrpežljivi in umirjeni ...*
- ... raznoliko, kulturno bogato, ljudje pa imajo veliko predsodkov ...*
- ... možnost poznavanja dveh jezikov, dveh kultur ...*
- ... stik dveh kultur, ki so nekoč bile tri ...*
- ... prisotnost meje in dejstvo, da prebivalci uporabljajo več jezikov ...*
- ... prisotnost meje, prisotnost etnične manjšine ...*
- ... meja, večkulturnost ...*
- ... raznolikost narečij in jezikov ...*
- ... večkulturnost, nizka poseljenost, velike možnosti študija in dela ...*

UČENCI

1. Učenci osnovne šole Milojke Štrukelj iz Nove Gorice so o kraju, kjer živijo, zapisali:

- ... vrtnica, Perla, urejena knjižnica, zdravstveni dom, neurejen park, predrage trgovine, onesnaževanje ...*
- ... preveč mamilašev, Bosancev, igralnice ...*
- ... vrtnica, veliko dreves, mlado mesto ... blizu je Italija, lepo mesto ...*
- ... ima veliko stavb, je onesnaženo, je zelo kulturno razvito ... ima knjižnico, je veliko trgovin, ima bazen ... pomanjkanje stanovanj, služb, premalo igrišč ...*
- ... majhno, relativno mlado, zaznamovano z igralništvom, obmejno mesto ... blizu morja, hribov in blizu Italije ...*

2. Učenci osnovne šole »Locchi« iz Gorice (Italija) so o svojem kraju napisali:

- ... grad, parki ... meja s Slovenijo, razne trgovine ... premalo igrišč ...*
- ... če živiš v Gorici, lahko spoznaš različne kulture iz drugih držav, še posebno slovensko ... preveč je diskriminacije ...*
- ... tu so jezikovne manjšine ... zaradi manjšine se bolje naučiš drug jezik ...*
- ... grad, Brda, Soča, železnica, meja ... večja kulturna širina in poznavanje novih ljudi ... meja razmejuje mesto ...*

... značilni so zgodovinski spomeniki ... več »ras«, ki oblikujejo razne skupine ... veliko pribežnikov ...

... meja s Slovenijo ... možnost prehoda in obisk Slovenije ... avtomobili nikoli ne ustavijo povsem na prehodu, še posebno Slovenci ...

... kulturna raznolikost kraja in sobivanje s Slovenijo ...

... je obmejno mesto, kjer se nahajata dva različna naroda ... območje z veliko kulture, več različnih in zanimivih etničnih skupnosti ...

... to, da je bilo ob koncu vojne razdeljeno na pol ... da vidimo razliko med dvema Goricama ...

... obmejno mesto ... smo blizu druge države ... veliko je priseljencev in zato veliko policije ...

3. Učenci osnovne šole s slovenskim učnim jezikov (Ivan Trinko) so o značilnostih svojega kraja napisali:

... lep kraj, mirno mesto ... obstaja slovenska manjšina ... imaš prijatelje več narodnosti ... preveč emigrantov ...

... v Gorici je grad, je kulturno razvita, ima svojo zgodovino ... samo dve slovenski šoli ...

... večkulturno mesto, več jezikov ...

... različne jedi ... raznolikost kultur ...

... da so Slovenci, Italijani, Furlani, Nemci in tuji ljudje ...

... sem blizu Slovenije, naučil sem se slovensko ...

Rezultati kažejo, da večina učencev ne glede na posamezno šolo (82,8 odstotka) že od rojstva živi v obmejnem prostoru, kar pomeni, da okolje dobro pozna. Največji odstotek učencev, ki so se v Gorico priselili v zadnjih 10 letih, je na šoli Locchi (23,7 odstotka - 9 učencev), kar nam potrjuje tudi podatek o jeziku zgodnjega otroštva (navajali so različne regionalne zvrsti italijanskega jezika, ki dokazujejo, da so se v Gorico priselili iz različnih krajev Italije). V Novo Gorico pa se je v našem vzorcu priselilo 16,3 odstotka (7 učencev). Tudi ti učenci so pri vprašanju o jeziku zgodnjega otroštva navajali neslovenski jezik, v največjih primerih enega od jezikov narodov nekdanje Jugoslavije. Tudi analiza jezikovne mreže kaže, da večina učencev, ki se je priselila v obmejno območje (v Gorico ali

Novo Gorico) v obdobju manj kot 10 let, uporablja v različnih domenah različne jezike, kar se po vsej verjetnosti odraža tudi v njihovi percepciji jezikovne / kulturne raznolikosti.

4.2 MATERNI JEZIK VPRAŠANIH

Ker smo želeli analizirati in spoznati jezikovno situacijo v posameznih šolah, smo učence in njihove starše povprašali po njihovem maternem jeziku. Dopustili smo tudi možnost, da navedejo dva materna jezika. Zanimal nas je tudi jezik zgodnjega otroštva, kajti predvidevali smo, da to ni vedno materni jezik.

Rezultati so pokazali, da je večina otrok v Novi Gorici kot materni jezik navedla slovenski jezik (72 odstotkov), v drugih primerih (28 odstotkov) pa so navedli kot materni jezik drug jezik, predvsem jezik narodov nekdanje Jugoslavije (srbski, hrvaški, bošnjaški, srbohrvaški, madžarski itd.) Na italijanski šoli v Gorici so otroci kot materni jezik večinoma navedli italijanski jezik (68,4 odstotka), relativno velik odstotek jih je navedlo furlanski (21,1 odstotka), nekateri pa so kot materni jezik navedli tudi drug jezik (v 10,5 odstotka primerih na primer ukrajinski, španski itd).

Zanimiv podatek je, da je na šoli s slovenskim učnim jezikom velik odstotek otrok navedlo kot svojo materinščino italijanski jezik (53,7 odstotka), temu sledi slovenski jezik (39 odstotkov), trije učenci pa so kot materni jezik navedli nek drug jezik (7,3 odstotka - nemški, bošnjaški in hrvaški).

O jezikovni raznolikosti v družinah, ki smo jih zajeli v našo raziskavo, pa pričajo tudi odgovori na vprašanje, kateri jezik so osvojili v zgodnjem otroštvu. Večina otrok (40 od 43) na šoli v Novi Gorici je navedla slovenski jezik kot prvi jezik, ki so ga osvojili v zgodnjem otroštvu, med njimi pa jih je relativno veliko napisalo, da so (kar 13 učencev od 40) v zgodnjem otroštvu osvojili tudi drug jezik (navedli so hrvaški, srbski, bošnjaški, srbohrvaški jezik) ter o njem podalo tudi subjektivno oceno. Učenci iz Nove Gorice (za razliko od učencev na italijanski strani) ne navajajo narečne oblike ne kot materni jezik ne kot jezik, ki so se ga naučili v zgodnjem otroštvu.

Veliko (skoraj polovica) otrok iz italijanske šole je poleg italijanskega jezika, ki je večini vprašanih tudi materni jezik, napisalo in podalo oceno o drugem jeziku, ki so ga osvojili v zgodnjem otroštvu. Zanimivo pa je, da so kot drugi jezik navedli predvsem številne jezikovne variante italijanskega jezika - narečja / dialekte (siciljanski, napoletanski, tržaški, trbiški itd.), kar dokazuje, da se doma pogovarjajo predvsem v narečju. Prav tako pa paleta narečij kaže, da družine - ali vsaj nekdo iz njih - izhajajo iz različnih italijanskih krajev in so se v Gorico priselile.

Tudi odgovori otrok slovenske šole v Gorici na vprašanje, kateri jezik so osvojili v zgodnjem otroštvu, kažejo, da so otroci v zgodnjem otroštvu osvojili dva ali pa celo tri jezike. Rezultati so pokazali prepletanje slovenskega in italijanskega jezika. Čeprav so navedli italijanski jezik kot materni jezik, so slovenski jezik osvojili v zgodnjem otroštvu. Otroci, ki obiskujejo šolo s slovenskim učnim jezikom, so dvojezični, velik del izhaja iz mešanih družin, v katerih so starši različnega maternega jezika. Tudi rezultati naše raziskave o pogovornem jeziku med starši in otroki oziroma družinskimi člani ter o rabi jezika, ki ga uporabljajo v širšem okolju, potrjujejo, da so otroci šole Ivan Trinko, vključeni v našo raziskavo, dvojezični.⁵

Tudi materni jezik staršev kaže na jezikovno raznolikost. Kako so odgovarjali starši na vprašanje, kateri je njihov materni jezik, pa kaže spodnja tabela:

Tabela 1: Materni jezik staršev glede na šolo, ki jo obiskujejo otroci

	Štrukelj		Locchi		Trinko		Skupaj	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Slo	47	72,3	0	,0	22	56,4	69	45,4
Ita	2	3,1	33	68,8	9	23,1	44	28,9
Fur	0	,0	6	12,5	1	2,6	7	4,6
Yu-ex ₆	11	16,9	0	,0	1	2,6	12	7,9
Drugi	5	7,7	9	18,8	6	15,4	20	13,2
Skupaj	65	100,0	48	100,0	39	100,0	152	100,0

4.3 KOMUNIKACIJA DOMA IN V OKOLJU

Raba jezika doma in tudi v širšem okolju je indikativen parameter, ki ga navaajo skoraj vse taksonomije. Posameznik si z rabo jezika oz. jezikov ustvarja jezikovno mrežo, v kateri ima posamezen jezik določen položaj. Jezikovna mreža

* * *

⁵ Obstajajo številne tipologije (taksonomije), ki opredeljujejo dvojezično družino. Ena med njimi je tudi definicija Bakerja, (Baker, 1988), ki pri definiranju dvojezične oz. večjezične družine upošteva številne parametre – materni jezik staršev, jezik komunikacije v družini (med starši, otroki, brati, starimi starši, tetami ...), jezik šolanja, jezik okolja in komunikacija na različnih ravneh v okolju, uradni jezik.

⁶ V drugi so vštetih posamični drugi jeziki ali kombinacije različnih jezikov. Nastopale so sledeče kombinacije:

	N
obkrožena samo	
rubrika »drugo«	4
Hr + drugo	1
Angleščina + drugo	1
Ita + drugo	3
Ita + špansko	2
Slo + Ita + drugo	2
Slo + Ita	6
Ita + nemško	1
	20

pa pokaže, ali je posameznik eno-, dvo- ali večjezičen. Prav zato smo v raziskavi postavili vprašanje, kako poteka komunikacija doma, z družinskimi člani, in pa, v kakšnem jeziku se pogovarjajo v različnih javnih ustanovah v okolju. Analiza odgovorov nam je nakazala zelo razvejano jezikovno mrežo posameznika.

Otroci, ki obiskujejo šolo s slovenskim učnim jezikom (Ivan Trinko) v komunikacijah z družinskimi člani rabijo tako slovenski kot italijanski jezik, pri nekaterih pa komunikacija poteka v dveh jezikih – dvojezično. Z družinskimi prijatelji se pogovarjajo samo v enem jeziku – tako slovensko kot italijansko (približno tretjina samo slovensko, približno tretjina samo italijansko), kar nakazuje, da se jezikovno prilagajajo glede na osebo, s katero komunicirajo. Če bi z rezultati sestavili jezikovno mrežo, bi bila ta prepletena z različnimi jeziki.

Analiza komunikacije v širšem (družbenem) okolju pa na podlagi statistično obdelanih rezultatov potrjuje, da gre v obmejnem slovensko-italijanskem območju za dva različna območja, ki ju zaznamuje etnična komponenta. Na italijanski strani, v Gorici, kjer poleg večinskega italijanskega prebivalstva živi tudi slovenska manjšina, se učenci in tudi njihovi starši v okolju različno sporazumevajo. Zaznana je prisotnost italijanskega in slovenskega jezika. Mreža jezikovnih kontaktov kaže, da učenci in starši šole s slovenskim učnim jezikom s sosedi, prijatelji, sošolci rabijo samo italijanski kot tudi samo slovenski jezik ali pa oba jezika. Podobno se učenci šole Ivan Trinko jezikovno obnašajo v trgovinah, na pošti, v restavracijah itd. To kaže, da se jezikovno prilagajajo (konvergenca) glede na osebo, ki se ji na ta način želijo tudi jezikovno prilagoditi. Učenci so zapisali (tako kažejo statistični podatki), da večinoma rabijo samo italijanski jezik, uporabljajo pa tudi slovenski jezik (25,7 odstotka) ali pa oba jezika (17,1 odstotka). Starši prav tako uporabljajo večinoma samo italijanski jezik, čeprav nekateri v javnih ustanovah uporabljajo dva jezika (približno petina vprašanih staršev iz šole Ivan Trinko). Po statističnih kazalcih našega vzorca pa starši bolj uporabljajo oba jezika (slovenskega in italijanskega) v trgovinah, kar je na nek način zanimivo. Po vsej verjetnosti nakupujejo v trgovinah, kjer so lastniki ali pa prodajalci slovensko govoreči posamezniki. V cerkvi pa vprašani – učenci in starši slovenske šole uporabljajo pretežno slovenski jezik ali pa oba jezika.

Podatki tudi kažejo, da so pri otrocih in tudi pri starših na obeh šolah prisotne narečne oblike jezika, ki jih navajajo tudi kot svojo materinščino (števerjanski, goriški, koroški, tržaški, trbiški, beneški, napolitanski, siciljanski itd.). Posebno izrazito je na šoli z italijanskim učnim jezikom, kar ponovno potrjuje, da družine ne izhajajo iz samega mesta Gorice, ampak iz različnih predelov Italije.

4.4 ČEZMEJNI STIKI

Rezultati so pokazali, da imajo učenci in njihovi starši številne različne stike s posamezniki in institucijami na drugi strani meje – tako na italijanski kot slovenski. Velik odstotek vprašanih je navedel, da obiskujejo sosednje mesto pogosto (27,9 odstotka) in včasih (36,1 odstotka). Statistično izstopajo vprašani iz Nove Gorice, ki so večinoma zapisali, da obiskujejo pogosto (kar 44,2 odstotka) in včasih (39,5 odstotka), v manjših primerih pa redko (glej tabelo 2). Za odgovor, da obiskujejo sosednje mesto »nikoli ali pa včasih« so se odločili predvsem posamezniki z italijanskim ali drugim⁷ maternim jezikom.

Med najpomembnejšimi motivi za obisk sosednje države je nakupovanje, čemur sledi obiskovanje restavracij in turistični izleti. Na tretje mesto so vprašani iz Nove Gorice uvrstili obiske sorodnikov (predvsem učenci iz Nove Gorice), medtem ko so obiski sorodnikov za vprašane iz obeh goriških (IT) šol precej nepomembni in so skoraj na dnu lestvice. Za obe šoli – Štrukelj in Locchi – so pomembni obiski športnih prireditev, kar kaže, da imata šoli razvito športno sodelovanje. Na peto mesto pa sta šoli Trinko in Locchi uvrstili obisk kulturnih prireditev. Šola Štrukelj pa je obisk kulturnih prireditev uvrstila na 7. mesto Čemu so omenjeni obiski sosednje države, je prikazano v tabeli 3.

Analiza rabe posameznih jezikov, ki jih uporabljajo pri različnih stikih, je nakazala, da v večini primerov uporabljajo jezik, ki ga najbolje obvladajo – ali slovenski ali italijanski. Na podlagi frekvenčne analize in primerjave z drugimi odgovori predvidevamo, da je raba določenega jezika zelo tesno povezana z osebo in s situacijo (tudi motivacijo), kjer komunikacija poteka.

Tabela 2: Kako pogosto obiskuješ sosednjo državo – glede na šolo

		pogosto	včasih	redko	nikoli	skupaj
Štrukelj		19	17	6	1	43
	%	44,2	39,5	14,0	2,3	100
Locchi		7	13	11	7	38
	%	18,4	18,4	34,2	28,9	100
Trinko		8	14	17	2	41
	%	19,5	34,1	41,5	4,9	100
Skupaj		34	44	34	10	122
	%	22,9	36,1	27,9	8,2	100

* * *

⁷ Med druge smo uvrstili jezike: nemški, španski, ukrajinski, romunski itd.

Tabela 3: Obiski sosednje države so namenjeni

Namen obiska	Štrukelj	Locchi	Trinko
Nakupovanje	1	1	1
Obisk gostiln, restavracij	2	2	3
Turizem	6	3	2
Obisk sorodnikov	3	7	7
Obisk prijateljev	5	6	6
Kulturni dogodki	7	5	5
Športni dogodki	4	4	8
Pošta, banke ...	8	8	9
Javni uradi	10	10	10
Drugo	9	9	4

(številke pomenijo, čemu so namenjeni obiski - 1. mesto nakupovanje, 2. obisk restavracij ...)

4.5. STALIŠČE O JEZIKU

Številne študije poročajo (Bourhis, 1983), da je stališče do jezika, ki ga imajo posameznik ali skupina, zelo občutljivo tudi na lokalne pogoje ter na politične in zgodovinske spremembe v okolju, kar potrjujejo tudi rezultati naše raziskave.⁸

S statistično analizo odgovorov smo najprej poskušali ugotoviti stališče vprašanih:

- o pomenu njihovega uradnega - državnega jezika za prebivalce na drugi strani meje;
- nato stališče vprašanih do jezika sosednje države za prebivalce območja, kjer sami živijo;
- in nenazadnje stališče do tujega jezika.

Poglobljena analiza nam nakazuje razlike v odnosu vprašanih do posameznih jezikov.

- Pri stališču o svojem - uradnem jeziku⁹ in pomenu njegovega znanja za prebivalce na drugi strani meje so ponujenim trditvam posamezniki pripisali različen pomen.¹⁰ Tako so se na šoli M. Štrukelj v Novi Gorici učenci

* * *

⁸ V nekaterih okoljih pa je v določenem trenutku prav politična situacija vplivala na oblikovanje stališča posameznika ali skupnosti do jezika. Tako na primer Bourhis (1983) poroča, da so spremenjene politične razmere v Quebecu povezovali s spremenjenimi navadami do francoskega in angleškega jezika.

⁹ Uporabljamo termin uradni jezik - jezik, ki ni nujno materni jezik posameznika, prav tako ni nujno učni jezik - na primer na šoli Ivan Trinko so učenci odgovarjali o pomenu italijanskega jezika.

¹⁰ Trditve smo analizirali s posebno statistično metodo - uporabo Friedmanovega testa, ki je pokazala vrednost - moč posamezne trditve. Tako smo lahko ugotovili, s katero trditvijo se posameznik najbolj strinja.

najbolj strinjali s trditvijo, da je znanje slovenskega jezika za prebivalce Gorice (Italija) in okolice potrebno pri zaposlitvi ($V^{11} = 4,37$), nato pri poslovnih stikih s slovenskimi partnerji ($V = 4,30$), šele na tretje mesto so postavili potrebo po znanju slovenskega jezika za komunikacijo s prebivalci Nove Gorice ($V = 3,95$). Ta rezultat nakazuje, da pri znanju jezika prevladuje ekonomska dimenzija komunikacije. Najmanj pa so se strinjali s trditvijo, da je znanje slovenskega jezika potrebno za družbeni ugled ($V = 2,95$).

Učenci na italijanski šoli Locchi so do posameznih trditev imeli podobno stališče. Tako so se najbolj strinjali s trditvijo, da je za prebivalce Nove Gorice najbolj pomembno znanje italijanskega jezika za zaposlitev v Gorici (Italiji) ($V = 4,47$) in prav tako za poslovne stike ($V = 4,47$). Zanimivo pa je, da so se najmanj strinjali s trditvijo, da je znanje italijanskega jezika potrebno prebivalcem Nove Gorice, ker omogoča komunikacijo znotraj EU ($V = 2,84$). To na nek način nakazuje, da sami italijanski otroci menijo, da njihov državni jezik – italijanski jezik ne more biti jezik komunikacije znotraj EU. To potrjuje tudi analiza o stališčih in izboru tujega jezika, ko so prav ti učenci izpostavili angleški jezik kot najpomembnejši tuj jezik, s katerim se lahko sporazumevaš po vsem svetu.

Na osnovni šoli s slovenskim učnim jezikom Ivan Trinko pa so rezultati strinjanja s posameznimi trditvami nekoliko drugačni. Ti učenci se najbolj strinjajo s trditvijo, da je znanje italijanskega jezika za prebivalce na drugi strani meje – to je v Novi Gorici, pomembno pri poslovnih stikih ($V = 4,46$), na drugo mesto so postavili, da je za prebivalce Nove Gorice znanje italijanskega jezika potrebno, ker jim tako daje možnost komunikacije s prebivalci Italije (Gorice) ($V = 4,41$) in šele na tretje mesto, da znanje italijanskega jezika omogoča prebivalcem Nove Gorice zaposlitev v italijanski Gorici ($V = 4,20$). Najmanj pa se strinjajo s trditvijo, da je znanje italijanskega jezika pomembno za prebivalce Nove Gorice pri njihovi zaposlitvi v domačem kraju-Novici Gorici ($V = 2,80$). Tudi stališče teh učencev nakazuje prevladujočo ekonomsko dimenzijo jezika, toda samo za znanje iztalijanskega jezika na italijanski strani meje, ne pa na slovenski strani.

- b. Tudi pri analizi stališča do jezika sosednje države smo uporabili enak metodološki pristop in podatke analizirali z uporabo enake statistične metode (Friedman test). Če podrobneje pogledamo rezultate, vidimo, da se učenci na slovenski strani najbolj (statistično najmočneje) strinjajo s

* * *

¹¹ V = vrednost posamezne trditve (od1-5, kjer 5 pomeni najmočneje strinjanje na osnovi Friedmanovega testa..

trditvijo, da je znanje jezika sosednje države pomembno za zaposlitev ($V = 4,42$). Podobnega mnenja so tudi učenci šole z italijanskim učnim jezikom ($V = 4,32$), medtem ko je za učence šole s slovenskim učnim jezikom znanje jezika sosednje države najpomembnejše za komunikacijo s prebivalci ($V = 4,17$), na drugem mestu pa za komunikacijo s poslovnimi partnerji ($V = 4,16$) ter na tretjem mestu zaradi možnosti zaposlitve ($V = 4,07$). Znanje slovenskega jezika (kot jezika sosednje države) pa ni tako pomembno za spoznavanje kulture oziroma za poklicno usposabljanje in študij. Čeprav se s trditvijo, da je znanje slovenskega jezika pomembno za spoznavanje slovenske kulture učenci šole Ivan Trinko ne strinjajo zelo močno (najvišje strinjanje predstavlja vrednost 5, tej trditvi so pripisali vrednost 3,56), pa na drugi strani rezultati kažejo, da učenci prebirajo časopise v slovenskem jeziku (43,5 odstotka pogosto in 39,9 odstotka včasih ter samo 2,6 odstotka nikoli). Prav tako pa statistični podatki kažejo, da učenci šole Ivan Trinko spremljajo radijske programe v slovenskem jeziku ter gledajo televizijske programe v slovenskem jeziku, in to redno (73,2 odstotka vprašanih učencev te šole je odgovorilo, da programe redno spremlja).

- c. Tudi za analizo stališč do tujega jezika je bilo treba ovrednotiti niz trditev. Prav tako smo vprašanim postavili vprašanje, kateri tuj jezik je zanje najpomembnejši in zakaj. Ne glede na šolo je statistično izstopila angleščina. Tudi naštetih argumenti, zakaj je najpomembnejši jezik, se ne razlikujejo. Angleški jezik je univerzalen, zaznamuje ga globalizem in pomemben je za vsa področja, so zapisali. Najbolj, vsi, ne glede na šolo, pa so zapisali, da se strinjajo s trditvijo, da izbran tuj jezik (angleščina) omogoča komunikacijo znotraj EU. Pri tem se nam postavlja vprašanje, ali otroci / učenci razumejo delovanje EU in, ali poznajo vlogo jezikov v EU. Prav tako pa se močno strinjajo, da je znanje tujega jezika znak ustrezne izobrazbe.

Zanimivo je, da imajo starši podobno mišljenje in da v strinjanju s posameznimi trditvami ni generacijskih razlik. Pri vzorcu „starši“ smo napravili tudi statistično primerjavo dveh stališč (Wilcoxon test) o pomembnosti jezika po vstopu Slovenije v EU. Rezultat je pokazal spremembe samo v pomembnosti angleščine – ne glede na posamezno okolje in šolo so vprašani menili, da bo angleški jezik postal pomembnejši na področju dela (bolj kot v prostem času).

V spodnji tabeli pa je prikazano, kako so učenci ocenili pomembnost izbranih jezikov po vstopu Slovenije v EU oziroma po razširitvi EU. Pomen slovenskega in italijanskega jezika se ne bo prav veliko spremenil, večji pomen bo pridobila angleščina; generacijska razlika ni zaznana.

Tabela 4: Pomembnost slovenskega, italijanskega in angleškega jezika po vključitvi Slovenije v EU

	Šola	Povprečje	N	Standardni odklon
Pomembnost slovenščine po vključitvi SLO v EU	Štrukelj	3,44	41	,976
	Locchi	3,47	34	,788
	Trinko	3,71	41	,844
	Skupaj	3,54	116	,879
Pomembnost italijanščine po vključitvi SLO v EU	Štrukelj	3,83	41	,946
	Locchi	3,68	38	,904
	Trinko	3,83	41	,803
	Skupaj	3,78	120	,881
Pomembnost angleščine po vstopu SLO v EU	Štrukelj	4,24	42	,821
	Locchi	4,55	38	,724
	Trinko	4,07	41	,959
	Skupaj	4,28	121	,859

(Višja vrednost pomeni večjo pomembnost, 5 = veliko večji pomen, 4 = večji pomen, 3 = enak pomen, 2 = manjši pomen, 1 = veliko manjši pomen, 0 = ne vem; Wilcoxon test)

Stališče o jeziku oblikuje tudi mnenje vprašanih, katere jezike in kako bi jih poučevali. Vprašani so navajali različne jezike na odprto vprašanje, katere jezike bi bilo treba poučevati v srednjih šolah v njihovem kraju kot obvezen predmet, ali pa, kateri jezik bi izbrali, da bi se ga učili prostovoljno. Prevladovali so tuji jeziki – angleščina, nemščina itd. Toda visok odstotek učencev in staršev šole Ivan Trinko je na prvo ali drugo mesto postavil jezik sosednje države – slovenski jezik. To nam nakazuje, da tako starši in učenci želijo (vidijo potrebo), da bi se slovenski jezik poučeval kot obvezen predmet na višji stopnji. Na šoli z italijanskim učnim jezikom pa je večina vprašanih postavila jezik sosednje države (slovenščino) na tretje mesto.

Posebno smo izpostavili tudi vprašanje, kaj menijo o jeziku sosednje države, ki naj bi ga vključili v učni program – ali kot obvezen ali kot izbirni predmet, ali pa ga sploh ne bi vključili. To vprašanje, čeprav preprosto zastavljeno, zelo dobro kaže odnos vprašanih do jezika – slovenskega oziroma italijanskega. Pri številnih prejšnjih vprašanjih smo lahko zaznali, kako vprašani sprejemajo posamezen jezik, kako ga vrednotijo in zaznavajo. Rezultati so pokazali, da večina (tako učenci kot njihovi starši) podpira učenje jezika sosednje države v okviru šolskega programa. Statistično je dokazano, da večina iz vsakega posameznega vzorca meni, da bi jezik sosednje države (slovenski oziroma italijanski) morali vključiti v njihov šolski program, in sicer kot izbirni predmet. Prav tako pa jih tudi večina meni, da

bi sosednja država morala v šolski program vključiti kot predmet njihov državni jezik (slovenski ali italijanski). Ta rezultat kaže, da ne glede na starost (ni generacijske razlike) vprašani podpirajo učenje slovenskega oziroma italijanskega jezika v šolah na italijanski oziroma slovenski strani meje.

4.6 SAMOOCENA ZNANJA POSAMEZNEGA JEZIKA

S postavljenimi vprašanji smo poskušali zaznati subjektivno oceno znanja posameznega jezika.

Vprašani so znanje svojega jezika, jezika sosednje države in izbranega tujega jezika ocenili na različnih ravneh (razumem, govorim, berem, pišem). Ocenili so ga z naslednjo lestvico: 6 = zelo dobro, 5 = dobro, 4 = niti dobro niti slabo, 3 = slabo, 2 = zelo slabo, 1 = nič).

V oceni svojega (uradnega / državnega jezika) so med posameznimi šolami zaznane statistične razlike tako pri razumevanju, branju in pisanju, medtem, ko pri govorjenju ni statistično zaznanih razlik med šolami (Kruskal-Wallis Test). Vsi so znanje svojega jezika na vseh ravneh ocenili relativno visoko (nad 5), v statistični oceni o slovenskem jeziku izstopajo v Novi Gorici (Tabela 5).

Statistične razlike med šolami so zaznane pri oceni jezika sosednje države in to na vseh nivojih, kar je pričakovano, kajti v našem vzorcu raziskave je vključena tudi šola s slovenskim učnim jezikom (Ivan Trinko) iz Gorice. Za učence te šole je slovenščina več kot samo jezik sosednje države, zanje ima slovenščina drugačen pomen. Prav zato je razumljivo, da so svoje znanje slovenščine ocenili relativno visoko in je primerljivo z italijanskim jezikom. Učenci šole Trinko so pri slovenskem jeziku ocenili najslabše pismenost. Primerjava ocene jezika sosednje države bi bila lahko mogoča samo med šolama Locchi in Štrukelj, pa še pri tej primerjavi bi morali upoštevati, da je šola Locchi v etnično mešanem območju, kjer je slovenščina jezik manjšine in naj bi se upoštevala še dodatna dimenzija (Tabela 6). Rezultati primerjave šol Štrukelj in Locchi v znanju jezika sosednje države (brez upoštevanja situacijskih dejavnikov) kažejo, da je znanje italijanskega jezika med učenci iz Nove Gorice na višji ravni kot pa je znanje slovenskega jezika med učenci šole Locchi. Njihova ocena znanja slovenskega jezika je zelo nizka. Seveda pa je to zaključek, ki je rezultat statistične analize subjektivnih odgovorov posameznikov.

Pri oceni znanja tujega jezika (večina je izbrala angleški jezik) pa med šolami na osnovi statistične analize ni zaznanih statističnih razlik med šolami. Znanje tujega jezika - razumevanje, govorjenje, branje pisanje so ocenili relativno dobro, kar je bilo pričakovano. Visoko subjektivno ocenjeno znanje jezika potrjuje tudi stališča učencev kot njihovih staršev o pomembnosti tujega jezika na vseh področjih- pri šolanju, zaposlovanju, komunikaciji.

Tabela 5: Kako ocenjuješ znanje uradnega / državnega jezika (slovenskega oziroma italijanskega) svoje države

	Šola	Povprečje	N	Standardni odklon
razumem	Štrukelj	5,72	43	1,098
	Locchi	5,82	38	,393
	Trinko	5,63	41	,536
	Skupaj	5,72	122	,753
govorim	Štrukelj	5,60	43	,979
	Locchi	5,47	38	,603
	Trinko	5,32	41	,650
	Skupaj	5,47	122	,773
berem	Štrukelj	5,63	43	1,001
	Locchi	5,55	38	,602
	Trinko	5,46	41	,596
	Skupaj	5,55	122	,762
pišem	Štrukelj	5,49	43	1,055
	Locchi	5,18	38	,652
	Trinko	5,10	41	,768
	Skupaj	5,26	122	,861

Tabela 6: Kako ocenjuješ znanje jezika sosednje države

	Šola	Povprečje	N	Standardni odklon
razumem	Štrukelj	4,07	43	1,549
	Locchi	1,89	38	1,503
	Trinko	5,41	41	,631
	Skupaj	3,84	122	1,924
govorim	Štrukelj	3,51	43	1,778
	Locchi	1,58	38	1,388
	Trinko	5,12	41	,781
	Skupaj	3,45	122	1,984
berem	Štrukelj	3,28	43	1,906
	Locchi	1,45	38	1,179
	Trinko	5,12	41	,714
	Skupaj	3,33	122	2,014
pišem	Štrukelj	2,53	43	1,564
	Locchi	1,42	38	1,081
	Trinko	4,73	41	,923
	Skupaj	2,93	122	1,833

Tabela 7: Kako ocenjuješ znanje tujega jezika

	Šola	Povprečje	N	Standardni odklon
razumem	Štrukelj	4,81	43	1,052
	Locchi	4,61	38	,718
	Trinko	4,34	41	1,237
	Skupaj	4,59	122	1,043
govorim	Štrukelj	4,47	43	1,297
	Locchi	4,42	38	,722
	Trinko	3,95	41	1,203
	Skupaj	4,28	122	1,130
berem	Štrukelj	4,56	43	1,402
	Locchi	4,61	38	,855
	Trinko	4,07	41	1,421
	Skupaj	4,41	122	1,278
pišem	Štrukelj	4,35	43	1,307
	Locchi	4,39	38	,790
	Trinko	3,93	41	1,349
	Skupaj	4,22	122	1,196

5. SKLEPNA MISEL

V prispevku smo predstavili izbrane rezultate raziskave, ki osvetljujejo položaj posameznega jezika v slovensko/italijanskem obmejnem območju. Pri analizi smo upoštevali predvsem tri osnovne parametre – jezikovna rabo, stališče do jezika in jezikovno usposobljenost. Za razumevanje vloge in položaja posameznega jezika oziroma ugotavljanje njegove vitalnosti¹² je treba omenjene tri parametre vedno umestiti v širši okvir, ki ga določajo družbene spremenljivke.

Rezultati, ki jih predstavljamo potrjujejo našo hipotezo, da posamezniki iz obravnavanega vzorca zaznavajo kulturno in jezikovno raznolikost v obmejnem prostoru ter prisotnost manjšine. Vpliv meje zaznavajo tako učenci kot starši, generacijska razlika v stališčih ni zaznana. S podrobnejšo analizo rezultatov ob rabi specifičnih statističnih metod smo zaznali razlike vprašanih glede na posamezno šolo in ovrednotili najrazličnejše povezave jezika in kulture v obmejnem prostoru. Ugotovili smo, da razlike med šolami obstojajo predvsem v oceni znanja jezika sosednje države, v stališčih do posameznih jezikov pa ni statističnih odstopanj.

Z analizo empiričnih podatkov smo preverili tudi hipotezo in ugotovili, da obstojajo razlike v komunikacijah med slovensko in italijansko stranjo, ki se je vprašani ne glede na generacijo in posamezno šolo zavedajo. Jezikovno/ kul-

* * *

¹² Pri obravnavi posameznih jezikov, ki jih izpostavljamo v naši raziskavi, ne moremo izhajati iz enotnega koncepta, kajti vloga in položaj vsakega jezika (državni jezik manjšinski jezik, tuj jezik) sta različna.

turno raznolikost območja vidijo v najrazličnejših oblikah sodelovanja ter tudi v pridobivanju znanja jezika. To nam potrjuje tudi podatek, da večina vprašanih podpira učenje jezika sosednje države- italijanskega ali slovenskega v okviru šolskih programov. Učenje in znanje jezika soseda odpira posamezniku svet drugega in prispeva k razumevanju drugačnosti.

REFERENCE

- BAKER, C. (1998): *Encyclopedia of Bilingualism and Bilingual Education*, Clevedon, Multilingual Matters.
- BARTH, Frederik (1969): *Ethnic Groups and Boundaries*. Little Brown, Boston.
- BOURHIS, R., Giles, H., Rosenthal, D. (1981): Notes on the Construction of a »Subjective Vitality Questionnaire« for Ethnolinguistic Groups«. *Journal of Multilingual and Multicultural development* 2, 145-155.
- BOURHIS, R., (1983): Language attitudes and self-reports of French-English language use in Quebec. *Journal of Multilingual and Multicultural Development* 4, 163-180.
- BUFON, Milan (1995): Prostor, meje, ljudje. Razvoj prekomejnih odnosov, struktura obmejnega območja in vrednotenje obmejnosti na Goriškem. Slovenski raziskovalni inštitut, Trst.
- CALVET, Louis Jean (1999): *Pour une écologie des langues du mond*. Plon, Paris
- GILES, H., Hewstone, M., Ball, P. (1983) *Language Attitudes in Multilingual Settings: Prologue with Priorities*. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, Vol.4, 2-3, 81- 100.
- GRIN, François (1996): The economics of language. Survey, assessment and prospects. *International Journal of the Sociology of Language* 121, 17-45.
- KRAMARAE, C., Schulz, M., O'Barr, W. M. (ur.) (1984): *Language and Power*. Sage Publication, Beverly Hills.
- NEČAK LÜK, Albina (1998): Jezik kot kazalec stanja medetničnih odnosov. V: Nečak Lük A., Jesih, B. (ur.), *Medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru*. INV, Ljubljana, 333-347.
- NEČAK LÜK, Albina, G. Muskens, S. Novak Lukanovič (ur.)(2000): *Managing the Mix Thereafter. Comparative Research Into Mixed Communities in Three Independent Successor States*. Institute for Ethinc Studies, Ljubljana.
- RIZMAN, Rudi (1994): Multikulturalizem in izzivi globalizacije. V: XXXIV. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Filozofska fakulteta, Ljubljana, 125-135.